

Huishoudenstoelage (2017)

Hervorming fiscaal instrumentarium voor inkomensbeleid

Prof. dr. C.L.J. (Koen) Caminada

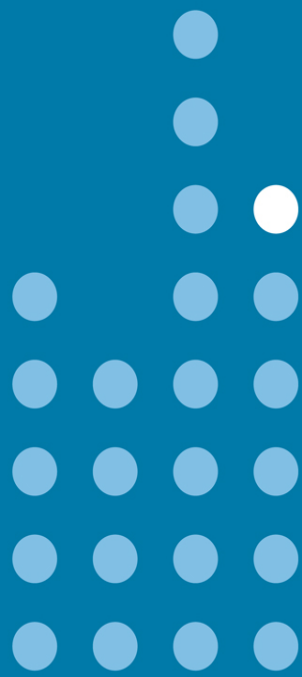
Hoogleraar Empirische analyse van fiscale en sociale regelgeving, Universiteit Leiden

Lid Commissie inkomstenbelasting en toeslagen (Commissie-Van Dijkhuizen)

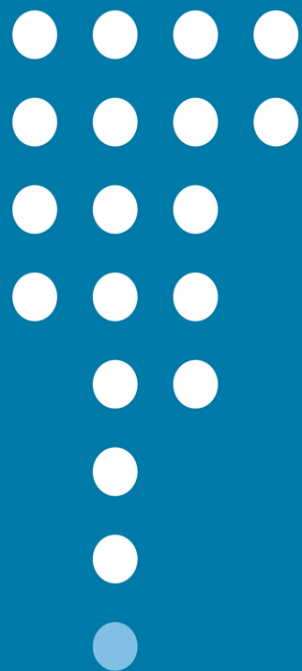


Afdeling Economie
Faculteit der Rechtsgeleerdheid
Universiteit Leiden
The Netherlands

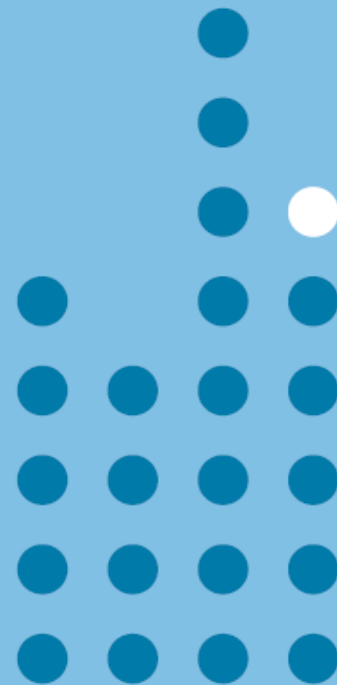
Symposium NGSZ
21 november 2013
Eerste Kamer
Den Haag



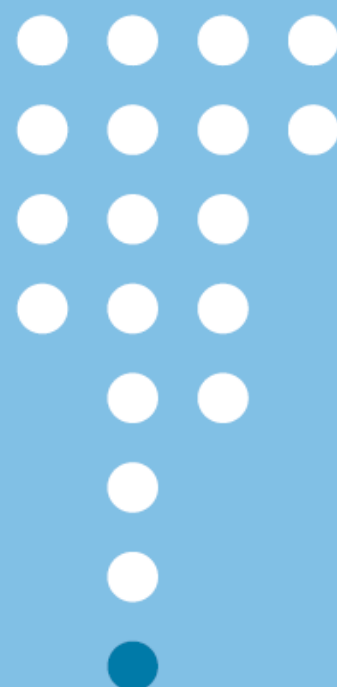
Naar een
activerender
belastingstelsel
Eindrapport



Commissie inkomstenbelasting en toeslagen



Naar een
activerender
belastingstelsel
Interimrapport



Commissie inkomstenbelasting en toeslagen

Commissie inkomstenbelasting en toeslagen

- Motie Dijkgraaf: verzoek Tweede Kamer
- Commissie ingesteld op 17 februari 2012
- Opdracht:
 - verlaging tarieven loon- en inkomstenbelasting
 - vereenvoudiging inkomstenbelasting en toeslagen
 - afschaffen grondslagversmallers
 - kijken naar vlakke(re) tariefstructuur
 - verschuiving naar indirecte belastingen
 - lastenneutraliteit

Naar een **activerender** belastingstelsel *Interimrapport*



Speerpunten interimrapport (box 1)

1. bevorderen arbeidsparticipatie
2. in beweging brengen woningmarkt
3. minder rondpompen van geld door vereenvoudiging

Budgettaire effecten

Opbrengsten	2017	struc
Woning (koop en huur)	2,9	12,1
Pensioen	2,5	3,8
Ondernemers	1,1	2,1
Stroomlijning	0,5	0,5
BTW	5,7	5,7
Totaal	12,6	24,3^a



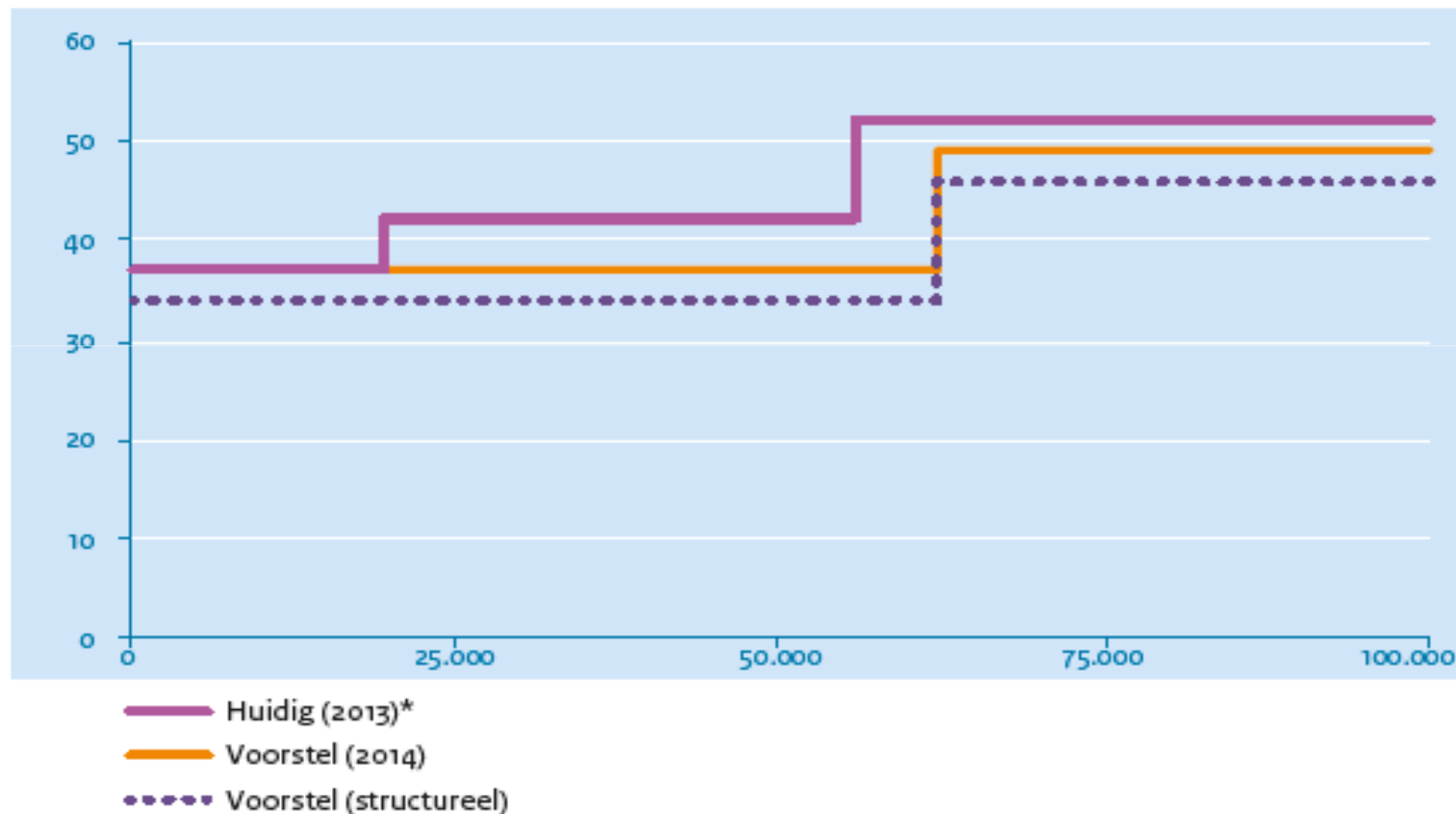
Bestedingen	2017	struc
Verlaging van de loon- en inkomsten- belasting	11,8	22,3
Woning	0,8	2,0
Totaal	12,6	24,3

Ad 1 Bevorderen arbeidsparticipatie

- Van vier naar twee belastingschijven
- Lagere tarieven (37% en 49%) op korte termijn
- Hogere arbeidskorting, wel afbouwen voor hoge inkomens
- Stroomlijning kindregelingen

Lagere belastingtarieven

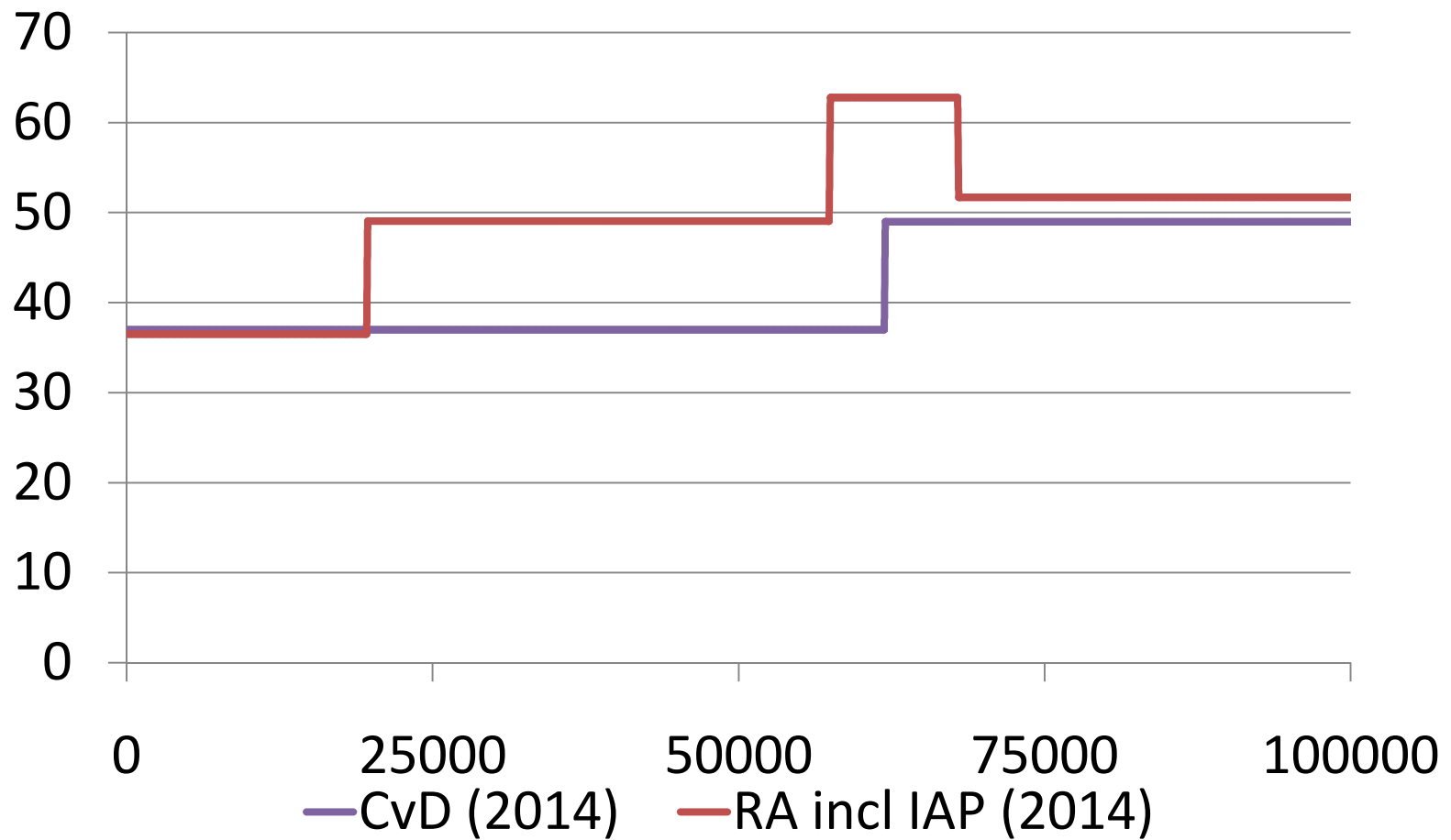
Figuur 2.1 Huidige en toekomstige tarieven inkomstenbelasting, personen jonger dan 65 jaar



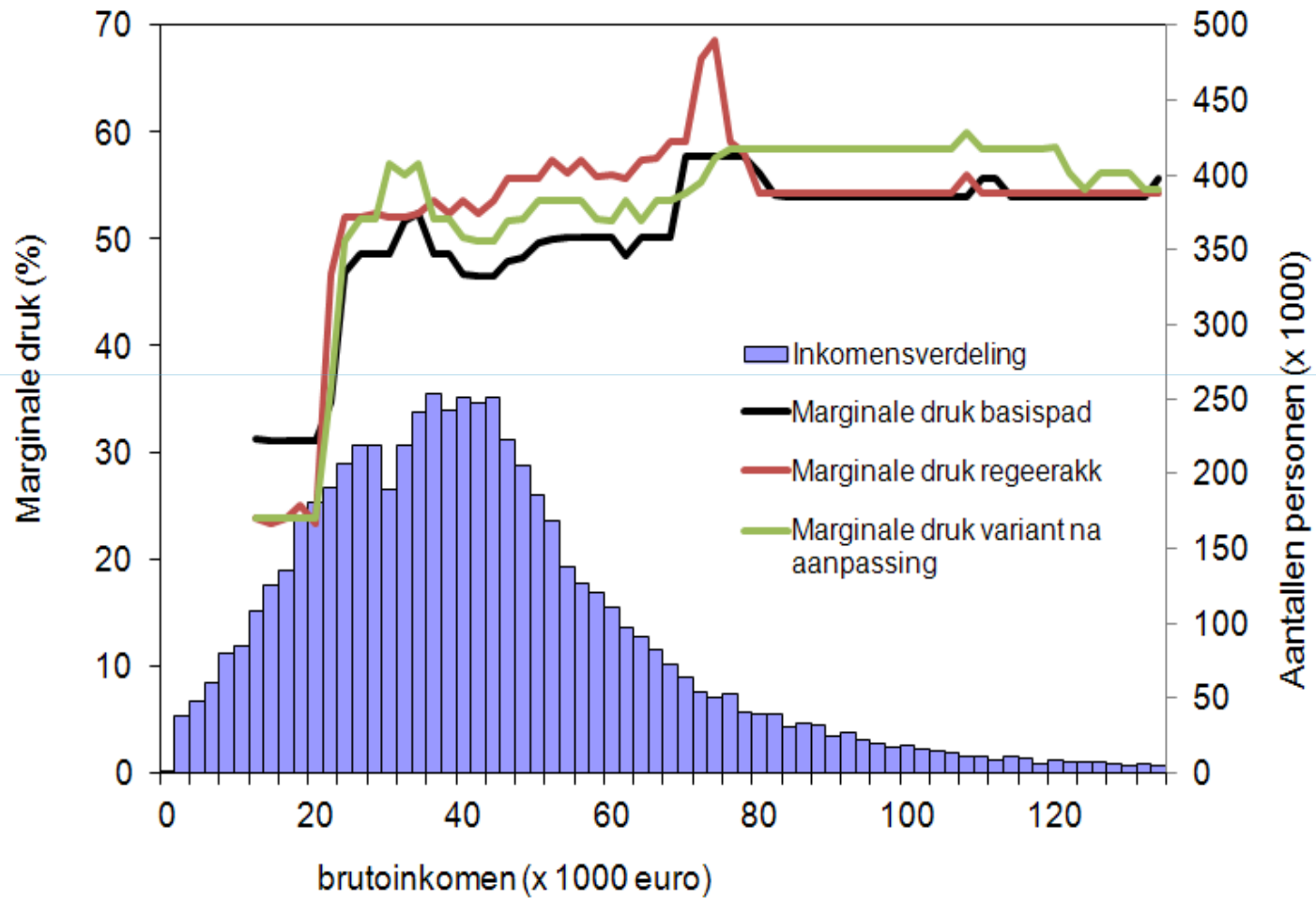
* In 2012 is het tarief eerste schijf 33,1 procent. Voor 2013 is de commissie uitgegaan van 37 procent, conform het Belastingplan 2013.

Vergelijking tarieflijnen commissie en RA

versie inkomensafhankelijke zorgpremie...

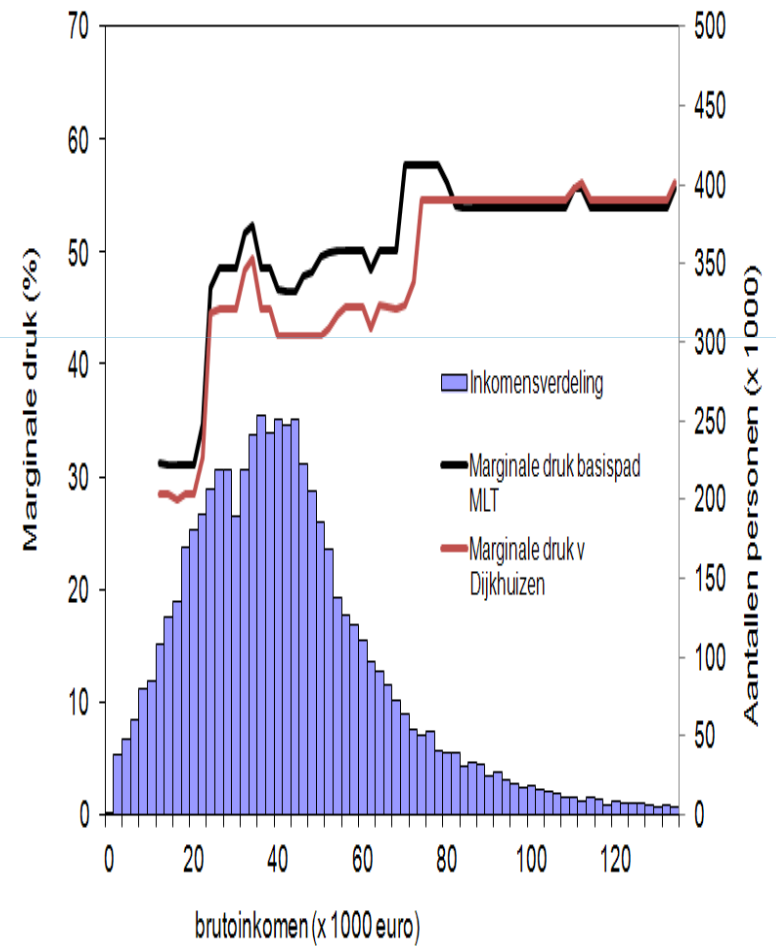
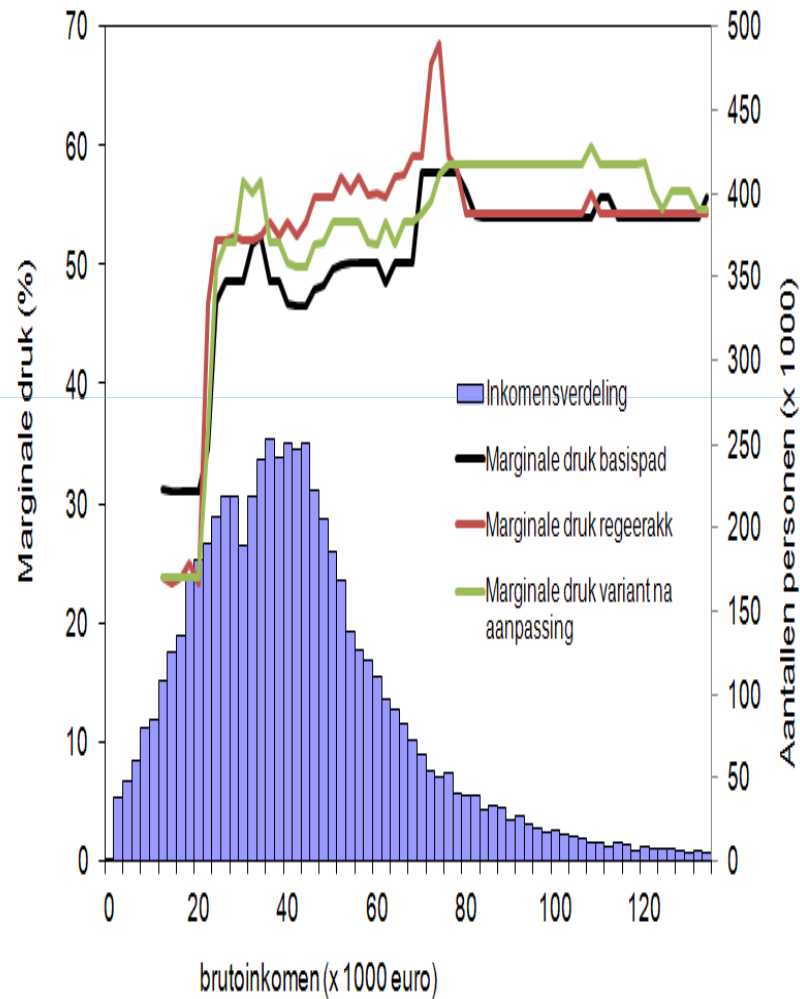


Vergelijking marginale druk in Basispad, RA en Aanpassing RA



Naar een activerender belastingstelsel *Interimrapport*

Vergelijking marginale druk Basispad, RA, Aanpassing RA en Cie-Van Dijkhuizen



Ad 2 Woningmarkt in beweging

Voorstel van de commissie

- HRA: gelijke behandeling oude en nieuwe gevallen (forfaitair annuïtair)
- Eigenwoningforfait en HRA tegen tarief 1^e schijf
- Overdrachtsbelasting afschaffen
- Faciliteit voor restschuld
- Afschaffen woningwaarderingstelsel, optrekken huren
- Huuropbrengst afromen

Ad 3 Minder rondpompen van geld

Voorstel van de commissie

- Pensioenpremies fiscaal beperkt voor hoge inkomens
- Fiscalisering AOW-premie
- Nieuw evenwicht zelfstandigen en werknemers
- Fiscale regelingen bundelen met bestaande uitkeringen en subsidies
- Ondoelmatige fiscale regelingen afschaffen

Fiscale kengetallen 2012, mld

A: Kostprijsverhogende belastingen (#20)	70,9
-Omzetbelasting	42,3
-Accijnzen	11,5
-Belastingen van rechtsverkeer	3,7
-Belastingen milieugrondslag	4,4
B: Directe belastingen (#7)	68,5
-Loon- en inkomstenbelasting *	47,9
-Vennootschapsbelasting	15,9
C: Premies volksverzekeringen *	39,4
D: Premies werknemersverz. (w.o. ZVW)	52,3
Totaal	231,9
w.o. loonheffing	87,3

Inkomensbeperkende regelingen en Toeslagen

A: Belastinguitgaven (98 regelingen) 15,1

-Indirecte belastingen (43 regelingen) 7,2

-Directe belastingen (55 regelingen) 7,9

B: Heffingskortingen (13 kortingen) 36,4

C: Toeslagen (4 toeslagen) 10,7

D: Enkele overige grote regelingen 26,7

-Eerste eigen woning 10,1

-Pensioenen (box 1 - box 3) 13,6

-Verlaagd IB-tarief senioren 3,0

Totaal: 118 regelingen 88,9



Afstemming inkomenspolitiek via kortingen / toeslagen

Kortingen + toeslagen: 47 miljard euro (pm overige grote regelingen)
Opbrengst loonheffing: 87 miljard euro

Instrumentele inzet → rondpompen van geld → complex
financieel tweerichtingsverkeer huishoudens - schatkist

Tarieven hoger dan nodig → balansverkorting

Is dat nu erg?

Werknemers met inkomens hoger dan € 20.000 →
marginaal tarief > 50 procent: desincentives

Oorzaken hoge marginale tarieven:

- Hoogte belastingtarief
- Verlies toeslagen / inkomensafhankelijke regelingen

Lengte fiscale balans inzake inkomenspolitiek

- Opbrengst Ib/ib/pvv 2008: 77 mld
- Idem, zonder aftrekposten, vrijstellingen en kortingen: 138 mld
- Tarieven 80 procent hoger dan zonder deze faciliteiten (138/77)

Sterke aanwijzingen

- Mirrlees Review → huidig belastingstelsel belangrijkste oorzaak voor geringe prikkels arbeidsparticipatie vanwege te hoge marginale tarieven op arbeid.
- Veel recent empirisch onderzoek → versturende effecten van hoge tarieven op arbeidsdeelname.
- Andersom → verlaging marginale tarieven → extra verdiende euro levert netto meer inkomen op → verbetering prikkel om te werken of te scholen
- Fiscale balansverkorting → slimme sigaren uit eigen doos. Minder aftrekposten, heffingskortingen en toeslagen in ruil voor lagere tarieven.

Effecten koopkracht

	Tweeverdiener*		Alleenstaanden en alleenstaande ouders		Alleenverdiener		Alle huishoudtypen	
Bruto huishoudinkomen**								
Werknemers								
< 175% WML	¼	(1)	½	(5)	½	(8)	} ½	(70)
175-350% WML	¼	(20)	½	(6)	¾	(2)		
350-500% WML	½	(15)	} ½	(1)	} ½	(4)		
> 500% WML	½	(8)						
Uitkeringsgerechtigden								
<= 120% WML	} 0	(3)	0	(4)	¼	(1)	} 0	(9)
> 120% WML			¼	(0)	¼	(1)		
Gepensioneerden								
<= 120% AOW	0	(2)	0	(6)	} ½	(2)	} - ¼	(22)
> 120% AOW	-¼	(9)	-½	(3)				
Alle inkomensbronnen	¼	(58)	¼	(25)	½	(17)	¼	(100)

* De indeling van tweeverdieners naar inkomensbron is op basis van de meest verdienende partner.

** Bruto inkomen uit arbeid, bruto minimumloon (WML) en bruto 100% AOW-uitkering zijn in 2012 ongeveer 18.800 euro.

Effecten arbeidsaanbod

Tabel 5.2.2 Structurele arbeidsmarkteffecten (tov basispad)

	procentuele mutaties
Arbeidsaanbod in uren	1,6
Werkloosheidsvoet	-0,5
Werkgelegenheid in uren	2,1

142.000 banen

**Eindrapport:
voorstellen voor box 2 en 3 en de toeslagen**

1. behouden van de hoge belastingmoraal door een rechtvaardiger stelsel en minder fraude
2. evenwichtiger behandeling van DGA
3. lager forfaitair rendement box 3
4. **eenvoudiger en fraudebestendiger toeslagenstelsel**

Ad 2 Box 2: Meer evenwicht AB-houder, IB-ondernemer, belegger en werknemer

Aanmerkelijkbelanghouder (AB-houder): meer dan 5% aandelen in een vennootschap

Meestal ook werkzaam in de vennootschap, dan directeur-groootaandeelhouder (DGA):

- werknemer (box 1)
- vergelijkbaar met IB-ondernemer
- aandeelhouder
- vergelijkbaar met belegger

Aantallen AB-houders

Tabel 3.3.2 Aantal personen met aanmerkelijk belang in verschillende aangiften, 2010

	N (x 1000)
Aanmerkelijk belang volgens IB-aangifte 2010	450
Voordeel uit aanmerkelijk belang 2010	65
Voordeel uit aanmerkelijk belang 2007-2010	172
Vennootschapsbelasting	315
Loonbelasting	235

Opbrengst box 2 (2010): 1,8 mld euro

De DGA als werknemer

Art. 12a

Ten aanzien van de werknemer die arbeid verricht ten behoeve van een lichaam waarin hij of zijn partner een aanmerkelijk belang heeft, wordt het in een kalenderjaar van dat lichaam genoten loon ten minste gesteld op € 43 000 dan, wel, indien aannemelijk is dat ter zake van soortgelijke dienstbetrekkingen waarbij (als een aanmerkelijk belang geen rol speelt, in het economische verkeer een lager loon gebruikelijk is, gesteld op dat lagere loon. Indien aannemelijk is dat ter zake van soortgelijke dienstbetrekkingen waarbij een aanmerkelijk belang geen rol speelt, in het economische verkeer een hoger loon gebruikelijk is, wordt het loon gesteld op een zodanig bedrag dat het niet meer in belangrijke mate afwijkt van hetgeen gebruikelijk is, met dien verstande dat – indien bij het lichaam of daarmee verbonden lichamen ook andere werknemers in dienst zijn – het niet lager wordt gesteld dan het hoogste loon van de overige werknemers. Ingeval aannemelijk is dat het loon, gelet op wat gebruikelijk is in het economische verkeer waarbij een aanmerkelijk belang geen rol speelt, op een lager bedrag behoort te worden gesteld dan het hoogste loon van de overige werknemers wordt het, in afwijking in zoverre van de vorige volzin, op een zodanig bedrag gesteld dat het niet meer in belangrijke mate afwijkt van hetgeen gebruikelijk is. Het loon wordt nimmer op een lager bedrag gesteld dan het bedrag ingevolge de eerste volzin.

Aanmerkelijk-belanghouder

-/- 30%

Scandinavische duale inkomstenbelasting?

Essentie: 'normaal' rendement alleen belast met VPB; overwinst belast als loon.

Variant 1: Gebruikelijkloonregeling handhaven, overwinst in de loonbelasting, box 2 afschaffen.

⇒ Ingewikkeld als feitelijk rendement kleiner is dan normaal rendement

Variant 2: Vrijstelling in box 2 ter hoogte van het normale rendement, hoger box 2-tarief daarboven

⇒ AB-houders zullen hun dividend aanpassen aan het normale rendement, dus nog meer belastinguitstel

Conclusie

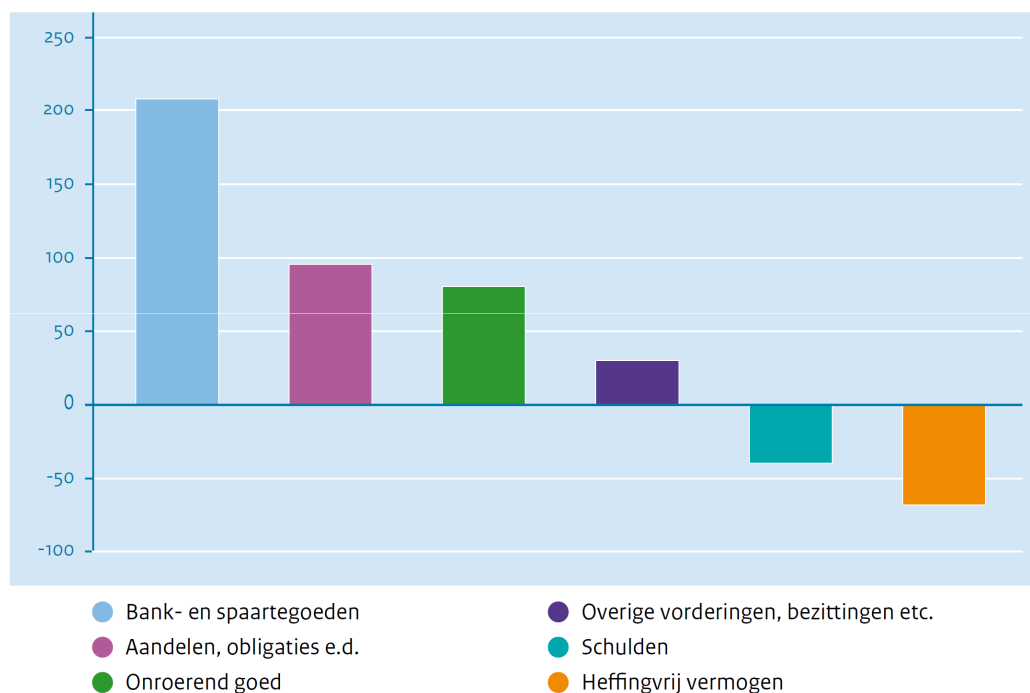
=> Geen oplossing

Voorstellen commissie box 2

- Breng gebruikelijk loon DGA meer in lijn met werknemer.
 - verlaag doelmatigheidsmarge van 30% naar 10%
- Beperkt belastinguitstel in box 2
 - forfaitaire voorheffing over het fiscale vermogen
 - de hoogte van het forfait is gelijk aan box 3
 - het belastingtarief is dat van box 2
 - uiteindelijk wordt de voorheffing verrekend met de totale belasting over de levensduur van de onderneming
- Verlaag het box 2-tarief van 25% naar 22% (conform verlaging toptarief)

Ad 3 Box 3: Samenstelling box 3-vermogen

Figuur 4.1.1 Samenstelling grondslag forfaitair rendement box 3 in mrd euro
(peildatum 1 januari 2011)



Bron: ministerie van Financiën op basis van 10,2 miljoen aangiften

Opbrengst box 3 (2011): 3,7 mld euro

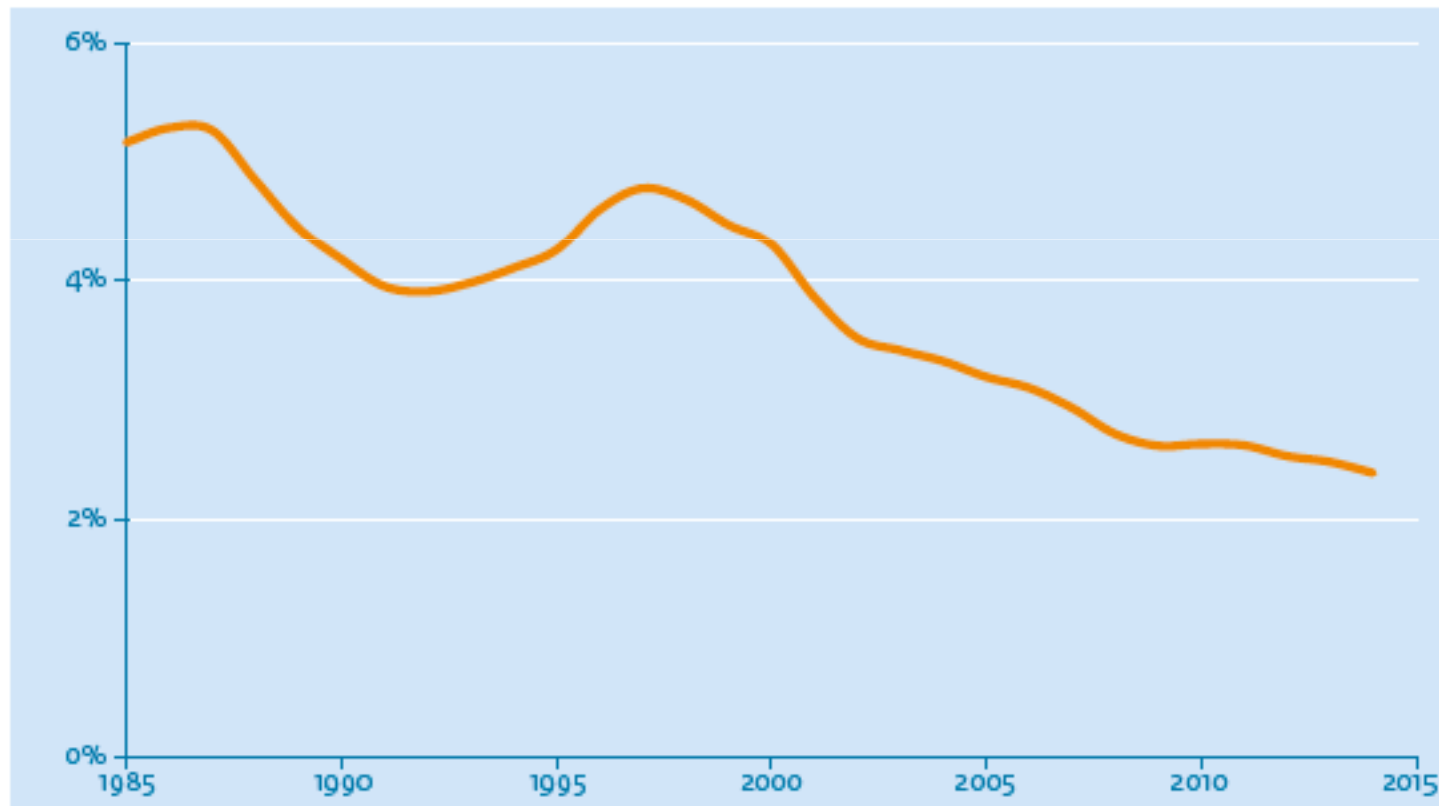
Box 3: Feitelijk rendement

Tabel 4.2.3 Feitelijk gemiddeld jaarlijks nominaal en reëel rendement voor belastingen op sparen en beleggen in perioden van vijf jaar 1970-2010 en van 2010-2012

Van	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Tot	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2012
<i>Nominaal rendement</i>									
Betaalrekening				0,6	0,5	0,2	0,5	0,6	0,5
Spaarrekening*			5,3	3,9	4,8	3,5	2,9	2,5	2,2
Termijndeposito			7,4	5,9	6,1	3,3	3,6	3,9	3,6
Lange rente	8,3	8,7	9,0	7,0	7,4	5,3	4,3	3,8	2,4
Aandelen			27,6	6,1	18,3	26,0	-3,3	0,8	0,8
Inflatie	8,6	6,0	4,2	0,8	2,9	2,2	2,6	1,5	2,4
<i>Reëel rendement</i>									
Betaalrekening				-0,2	-2,3	-1,9	-2,1	-0,9	-1,9
Spaarrekening			1,0	3,1	1,9	1,3	0,3	1,0	-0,2
Termijndeposito			3,1	5,1	3,1	1,1	0,9	2,3	1,2
Lange rente	-0,3	2,5	4,6	6,2	4,4	3,0	1,6	2,2	0,0
Aandelen			22,4	5,3	15,0	23,3	-5,7	-0,7	-1,5

Box 3: Voorstel forfaitair rendement koppelen aan nominale spaarrente

Figuur 2.2 Vijfjaarsgemiddelde nominale spaarrente, twee jaar vertraagd, 1985 tot en met 2014



De eigen woning

- Consensus deskundigen over eindbeeld: naar box 3
- Waarde eigen woning en eigenwoningschuld
- Vrijstelling: nader te bepalen
- Overgangperiode: ten minste 20 jaar
- Start: zodra woningmarkt is gestabiliseerd

Ad 3 Toeslagen en inkomstenbelasting

- Toeslagstelsel sinds 2005 (kinderopvangtoeslag)
- Zorg- en huurtoeslag(2006), kindgebonden budget (2008)

Knelpunten

- Geen heldere taakverdeling tussen IB en toeslagen (participatiestimulering en inkomensondersteuning)
- Bij meerdere toeslagen stapelt marginale druk
- Fraudegevoeligheid
- Rondpompen van geld / veel huishoudens in het systeem

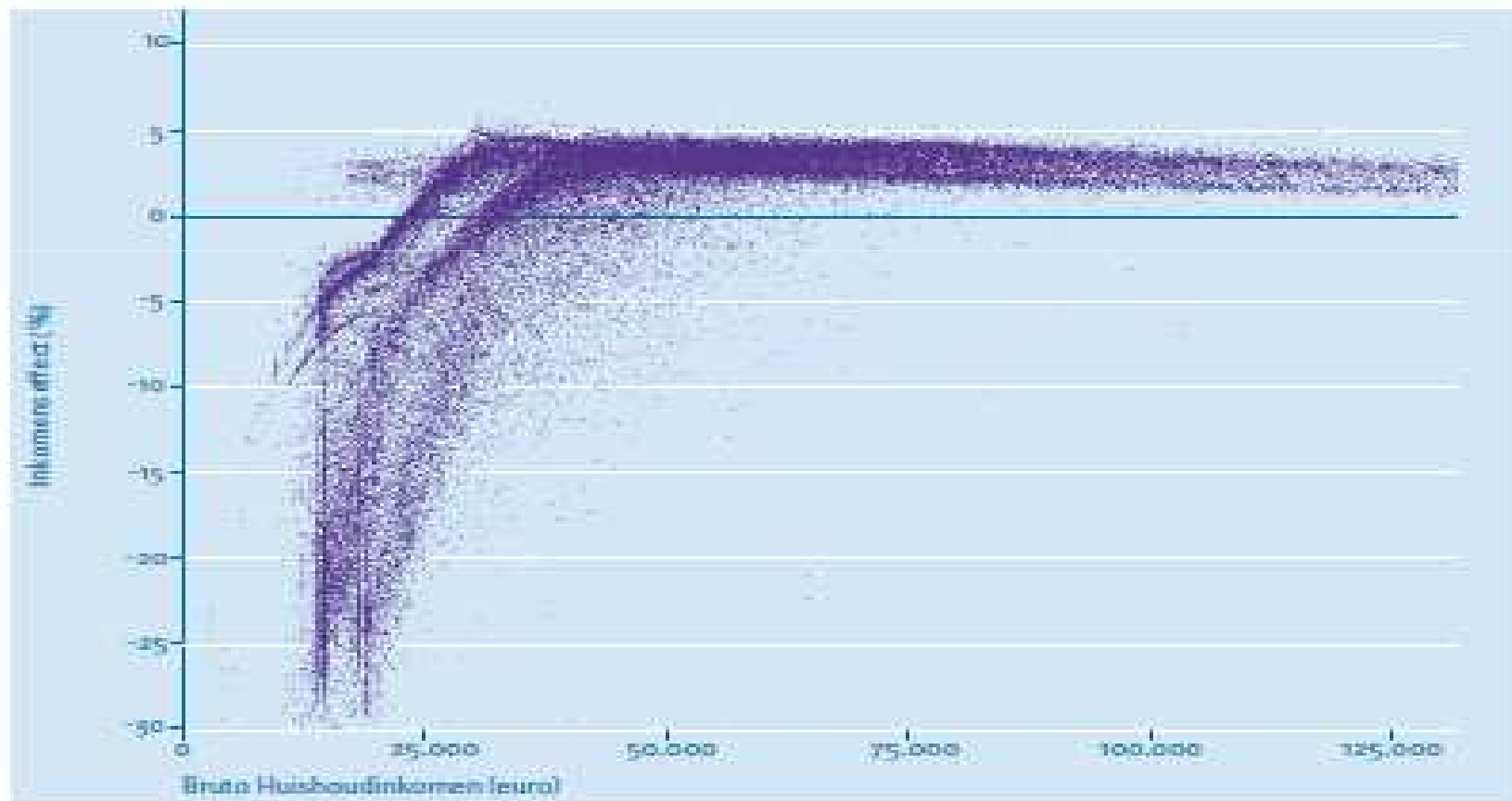


Naar een activerender belastingstelsel *Eindrapport*

Toeslagen	Budget (mln euro)	Aantal huishoudens (x 1.000)
Huurtoeslag	2.774	1.107
Kindgebonden budget	1.047	824
Zorgtoeslag	4.855	3.628
Totaal aantal toeslagen	8.676	6.316
(# huishoudens met toeslag)		(4.589)

Kunnen we zonder toeslagen? Nee, grote effecten

Figuur 5.2.1 Inkomenseffecten afschaffen toeslagen (exclusief kinderopvangtoeslag) in ruil voor lagere tarieven 1e en 2e schijf met 3,1%



Samenhang sociale én fiscale regelgeving

De fiscaliteit wordt regelmatig ingezet om ongewenste inkomenseffecten die uit sociale stelsel voortkomen te redresseren → toeslagen, kortingen, belastinguitgaven

Randvoorwaarden 'instrumentalisme':

- economische dynamiek
- complexiteit stelsel
- functioneren arbeidsmarkt
- **doel vaak: evenwichtiger inkomensbeeld**

Knelpunt: Negatieve prikkel om betaalde arbeid te verrichten, te sparen, te investeren en aan scholing te doen

Kunnen we met minder toeslag? Misschien ...

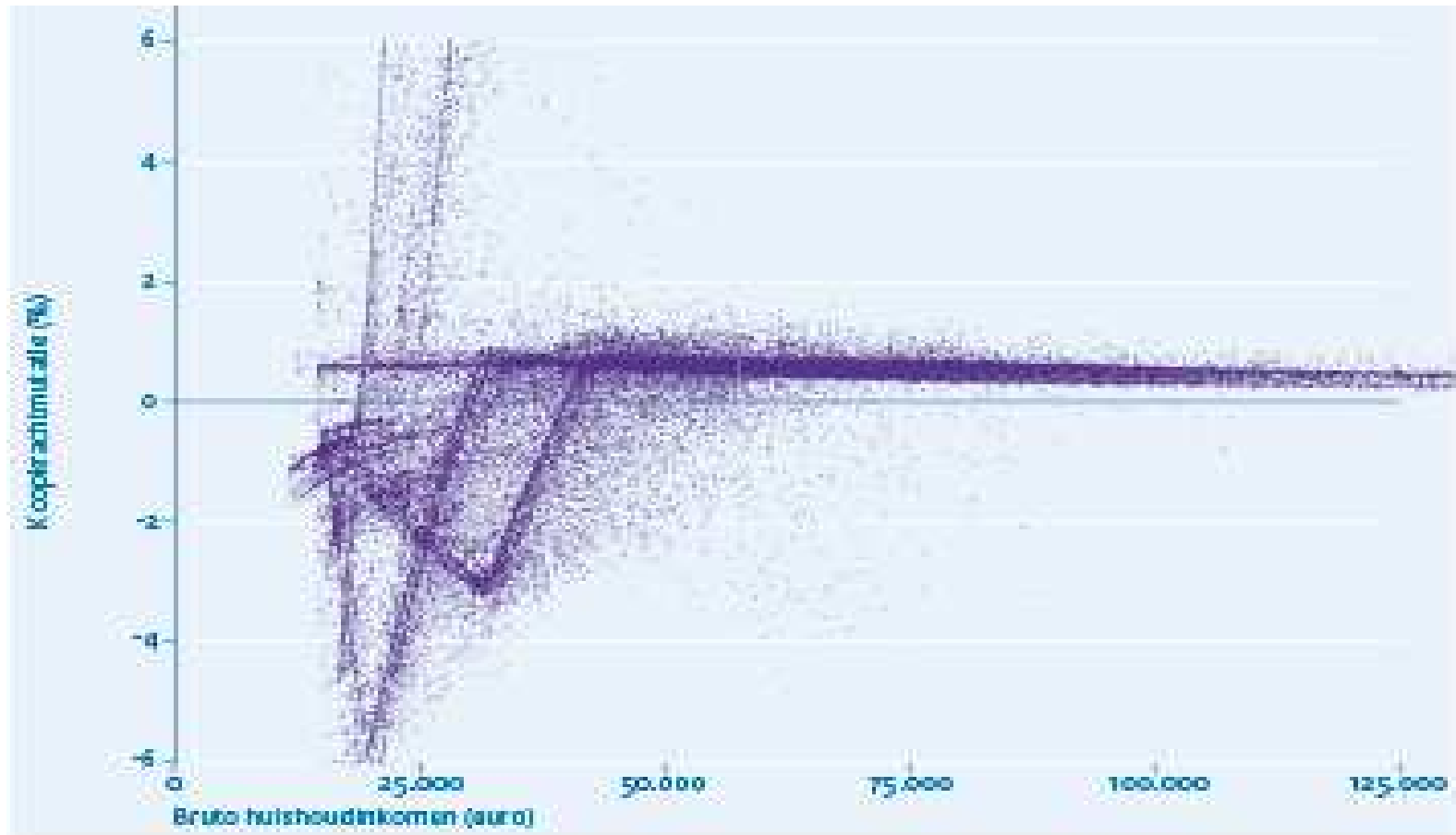
- Inkomensongelijkheid sinds 2001 constant, ondanks incrementeel beleid IB en toeslagen

Tabel 5.2.1 Incrementeel beleid: de ontwikkeling van enkele belastingtarieven, heffingskortingen en andere regelingen

	2001	2013	Toename
Tarief eerste schijf	32,35%	37%	4,65%-punt
Tarief tweede schijf	37,60%	42%	4,40%-punt
Algemene heffingskorting	1.576	2.001	27%
Arbeidskorting	920	1.723	87%
Ouderenkorting	236	1.032	337%
MKB-winstvrijstelling	0%	14%	14%-punt
Nominale zorgpremie in ziekenfonds	157		18%
Nominale zorgpremie minus zorgtoeslag		185	
Kinderbijslag en (aanvullende) kinderkorting ^a	2.117		77%
Kinderbijslag en kindgebonden budget ^a		3.743	

^a Bij 2 kinderen tussen 6-11 jaar

Inkomenseffecten minder toeslag: -/- 1,3 mld = 15%



Is er een probleem met leefvormneutraliteit?

Standpunt: wetgever mag niet discrimineren tussen welke leefvorm of preferentie dan ook, bijvoorbeeld om samen te wonen, of kinderen te krijgen, of om te werken →

Veel regelingen afschaffen:

- alle arbeidsmarktprikkels
- alle kindregelingen
- belastingverschillen samenwonenden / alleenstaanden
- belastingverschillen twee- en alleenverdieners
- regelingen eigen woning / huurhuis
- faciliteiten zelfstandigen

Er is *geen* probleem indien ...

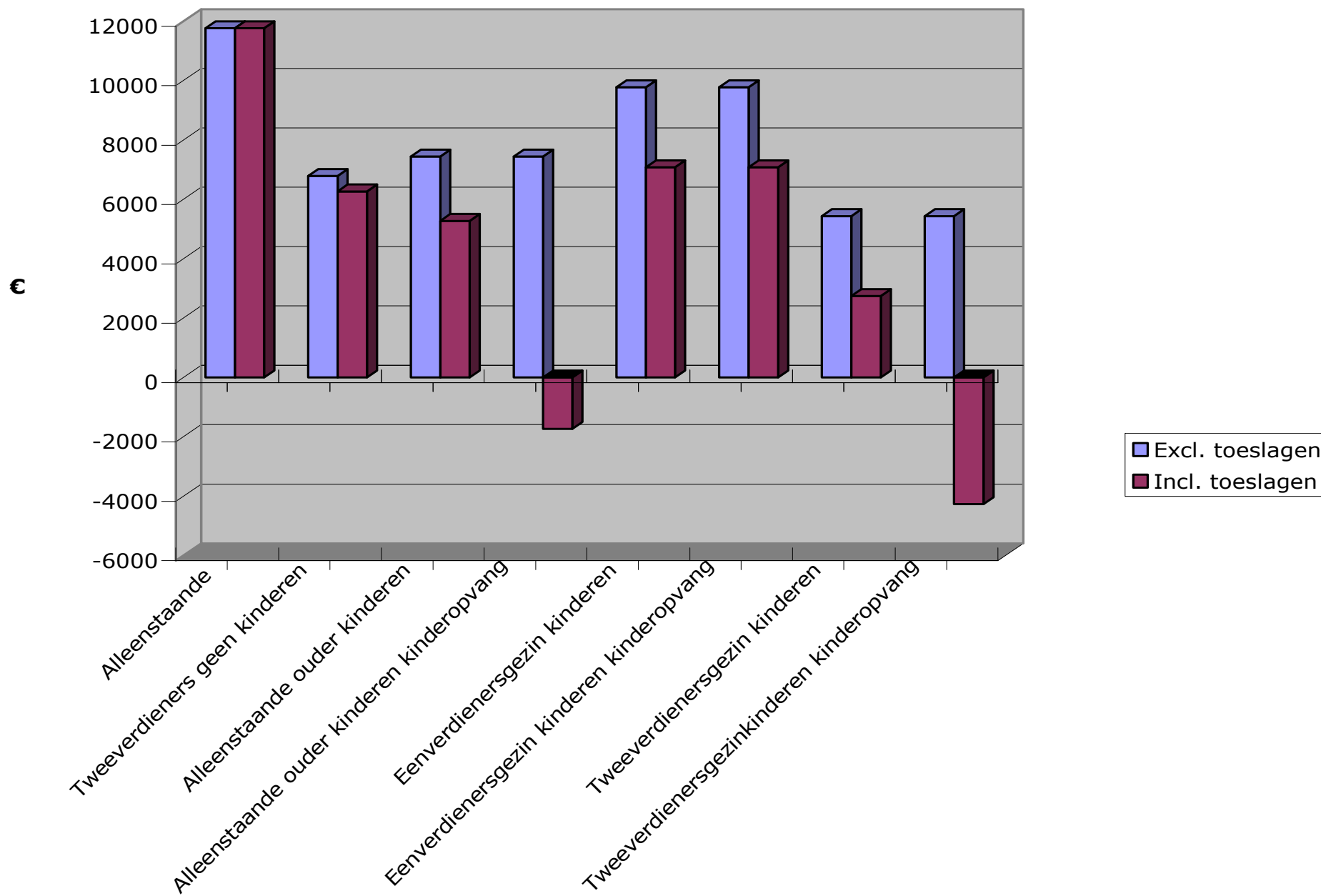
Alle belasting- en premiedrukverschillen zijn uit te leggen!

Maar de gemiddelde belastingdruk varieert met:

- leefvorm (alleenstaanden / samenwonenden)
- inkomensaanbreng partners
- huishoudensamenstelling (aanwezigheid van kinderen)
- voorkeuren opvoeden kinderen (opvang)
- voorkeuren eigen woning / huurhuis
- arbeidsmarktstatus
- arbeidspatronen (eenverdieners, tweeverdieners)

Politici denken hier heel verschillend over

Belastingdruk per leefvorm bij gezinsinkomen € 40.000



Individu of huishouden? De wetgever hinkt op twee gedachten bij herverdeling

Huishoudensinkomen

- Volksverzekeringen
- Bijstand
- Toeslagen (zorg, huur, kinderopvang)

Individueel inkomen

- Werknemersverzekeringen
- Belastingstelsel

Economisch geen verschil of iets 'belasting', 'toeslag' of 'uitkering' wordt genoemd.

Herverdeling volledig baseren op huishoudensinkomen

(belastingen, toeslagen en uitkeringen)

Marginale druk stijgt: naarmate één van de partners meer gaat verdienen, afbouw inkomensondersteuning

Minst verdienende partners hebben daar het meeste last
(hogere arbeidsaanbodelasticiteit)

→ Dus volledig individualiseren?

Volledig individualiseren

(belastingen, toeslagen en uitkeringen)

Marginale druk binnen huishouden constant → minder verstoringen arbeidsmarkt → zowel minst als meest verdienende partner gaat meer werken.

Nadeel: regelingen worden ook uitgekeerd aan individuen, die gezien de overdrachten van hun partner, geen inkomensondersteuning van de overheid nodig hebben.

→ Zowel individueel als huishoudensinkomen doet er toe!



Oplossing (1): Samentellen

- Arbeidskorting, combinatiekorting en alleenstaande ouderkorting blijven als correctie voor draagkrachtverschillen samenhangend met arbeid, eenoudergezin en de combinatie van arbeids- en zorgtaken.
- Globaal wordt belastingdruk alleenstaanden gelijk aan die van kostwinners en twee tweeverdieners.
- Lastenverzwaring: 6,5 mld voor tweeverdieners.
- Toename gemiddelde 'en marginale druk → minder arbeidsaanbod samenwonende vrouwen

Niet verstandig

Oplossing (2): Splitsen

- Vermindert verschil kostwinners / tweeverdieners.
- Lastenverlichting 3,5 mld waarvan 2,1 mld bij tweeverdieners
- Verhoging marginale druk minstverdienende partners
- Verlaging druk meestverdienende partners
- Per saldo: vermindering arbeidsaanbod samenwonende vrouwen

Niet verstandig

Oplossing (3): Vlak(ke) tarief

- Allocatieverstoring binnen het huishouden wordt opgeheven of verminderd
- Vrouwen (mannen) worden geconfronteerd met hogere (lagere) marginale tarieven **als het vlaktaks tarief een gemiddelde is van huidige tarieven**
- Verstoringen van IB in de arbeidsmarkt nemen mogelijk toe

Maar na uitruil bredere grondslag voor lagere tarieven, mogelijk een begaanbare route

Oplossing (4): Gebruik equivalentieschalen

- Veelgebruikte maatstaf voor materiële welvaart: besteedbaar inkomen van huishoudens
- Hoe welvaart verschillende typen huishoudens vergelijken?
- Correctie voor grootte en samenstelling → techniek: equivalentieschalen.

Opmerkelijk: Speelt thans een rol bij

- toetsing niveau van sociale-zekerheidsuitkeringen
- vaststelling alimentatienormen

Maar niet (direct) bij belastingen → kortingen en toeslagen



Equivalentiefactoren

# Volwassenen	# Kinderen				
	0	1	2	3	4
1	1,00	1,33	1,51	1,76	1,95
2	1,37	1,67	1,88	2,06	2,28
3	1,73	1,95	2,14	2,32	2,49
4	2,00	2,19	2,37	2,53	2,68

Illustratie:

1. Sociale uitkering: individueel 70%; paar = $(2 * 70\%) / 1,37 = 100\%$
2. E.F paar zonder kind = 1,37; E.F. voor paar met 1 kind = 1,67 → deze paren geven gemiddeld $((1,67 - 1,37) / 1,67 =)$ 18 procent van de totale bestedingen aan hun kind uit. Bij paren met 2 c.q. 3 kinderen zijn de bestedingen voor kinderen 27 resp. 33 procent van de totale bestedingen.

Waarom deze erkende techniek niet toepassen in de fiscaliteit?

Oplossingsrichting Toeslagen: viersporenaanpak

1. Maak helder onderscheid tussen stimulering arbeidsparticipatie en inkomensondersteuning.
2. Bundel alle instrumenten via een huishoudenstoelage.
3. Dat leidt tot minder rondpompen van geld en gaat fraude tegen.
4. Betere afstemming tussen toeslagen en heffingskortingen.

Helder onderscheid heffing en ondersteuning

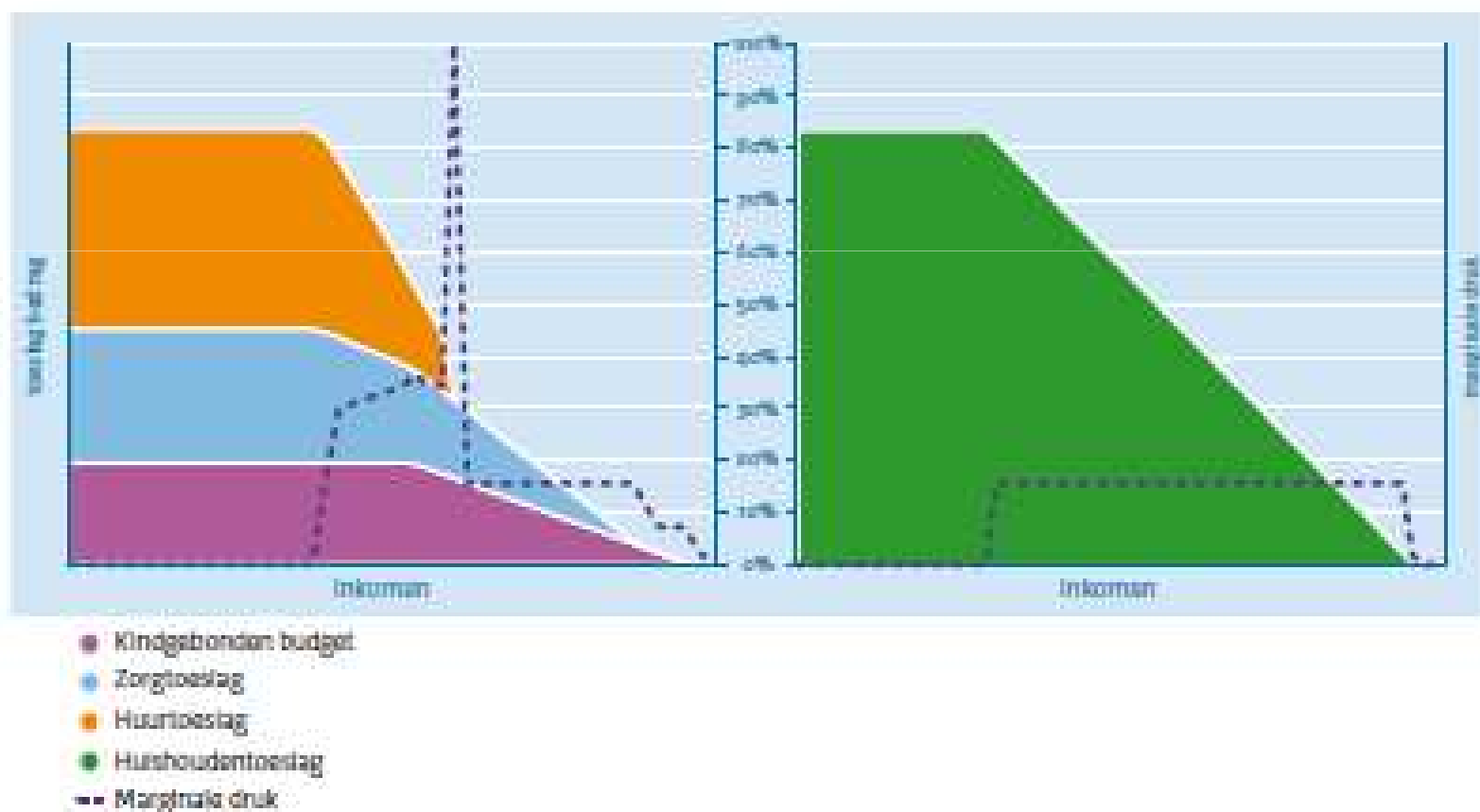
Figuur 5.1.1 Schematische weergave stelsel van inkomstenbelasting en toeslagen



Naar een activerender belastingstelsel *Eindrapport*

Voeg zorg-, huurtoeslag en kindgebonden budget samen in huishoudentoeslag met één uniform afbouwpercentage

Figuur 5.3.1 *Stroomlijning toeslagen en door invoering huishoudentoeslag*





Naar een activerender belastingstelsel *Eindrapport*

	Budget (mln euro)	Aantal huishoudens (x 1.000)
Huurtoeslag	2.774	1.107
Kindgebonden budget	1.047	824
Zorgtoeslag	4.855	3.628
Totaal aantal toeslagen (#huishoudens met toeslag)	8.676	6.316 (4.589)
Huishoudenstoeslag		3.651
Idem, na verplichte uitbetaling via zorgverzekeraars		1.405

Optie: Keer zorgtoeslag direct uit aan zorgverzekeraar

- Minder fraudegevoelig
- Vermindering wanbetalersproblematiek
- Kan ook in combinatie met huishoudentoeslag
- Verder onderzoeken: huurtoeslag aan verhuurders

Tabel 5.5.1 Aantal huishoudens dat toeslag krijgt uitbetaald op rekening

	Aantal huishoudens (x 1.000)	Reductie
Huishoudens met zorg-, huurtoeslag of kindgebonden budget	4.589	
Na invoering huishoudentoeslag	3.651	-20%
Na verplichte uitbetaling via zorgverzekeraars	1.405	-69%

Afruil beleidsafwegingen hervorming

Verskillende disciplines; de volgorde der dingen ...

rechtvaardigheid /
inkomensverhoudingen

Visie op
leefvormneutraliteit

efficiency /
fiscale
tariefarbitrage

administratieve
lasten

Verder lezen

- Belastingcommissie Inkomstenbelasting en Toeslagen (2013), *Naar een activerender belastingstelsel* – Eindrapport, Den Haag.
- Belastingcommissie Inkomstenbelasting en Toeslagen (2012), *Naar een activerender belastingstelsel - Interimrapport*, Den Haag.
- Caminada en Veldhuizen (2013), Hervorming van het fiscale instrumentarium voor inkomensbeleid, *Liberaal Reveil*, pp. 162-168.
- Caminada (2012), Vormgeving inkomensbeleid. Tijd voor meer realiteitszin en minder ambitie?, *Sociaal Bestek nr. 10*, 2012, pp. 22-23.
- Gradus, Beetsma, Bovenberg, Caminada, Dijkgraaf, Eijffinger (2012), Elke Nederlander gebaat bij sociale vlaktaks, *Me Judice*, 24 januari 2012.
- Caminada en De Kam (2010), Op weg naar de volgende belastingherziening, in: *Miljardendans in Den Haag*. Sdu, Den Haag, pp. 221-248.
- Stevens en Caminada (2009), Mogelijkheden voor vernieuwend belastingbeleid, in: *Jaarboek Overheidsfinanciën 2009*, Sdu Uitgevers, Den Haag, pp. 157-176.